# AUTORITA UČITELE A JEJÍ LEGITIMITA: TEORETICKÁ STUDIE

## TEACHER AUTHORITY AND ITS LEGITIMACY: THEORETICAL STUDY

**Václav Vydra**[1]

[1] Ústav pedagogických věd, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

**Abstrakt**

Příspěvkem je teoretická studie 17 zahraničních empirických studií věnovaných autoritě učitele. Autorita učitele je vnímána jako legitimní a její následování žáky dobrovolné. Na základě studia textů z databází Scopus a Web of Science byly identifikovány tři kategorie autority: čím je legitimní autorita utvářena na straně učitele, jak je podporována legitimní autorita v interakčním prostoru třídy a jaké důsledky má tato autorita uvnitř třídy.

***Klíčová slova:*** *autorita učitele, legitimita učitele, potřeby žáků, důvěra žáků*

**Abstract**

The text describes a theoretical study of 17 empirical studies aimed at teacher authority. Teacher authority is perceived as legitimate and following the pupils is voluntary. The study of texts from the Scopus and Web of Science databases identified three categories of authority: how legitimate authority is formed on the part of the teacher, how legitimate authority is supported in the interaction space of the classroom, and what consequences this authority has within the classroom.

***Keywords:*** *teacher authority, teacher legitimacy, pupils' needs, pupils' trust*

## 1 Úvod

Význam autority učitele spočívá v její schopnosti řídit výuku a předávat či facilitovat rozvoj znalostí, dovedností, hodnot a vztahů v sociálním prostředí třídy (Pace & Hemmings, 2007). Vedle autority bývá také pracováno s pojmy, jako je moc učitele či kázeň žáků. Na rozdíl od autority, která je směřována

k učiteli, lze však kázeň chápat jako odpověď žáků na autoritu. Moc je pak silou či vlivem, který užívají všichni aktéři (autorita i ukáznění) ke stabilizaci či pozměnění svých pozic v prostoru školní třídy (Vlčková et al., 2015). Příspěvek se zaměřuje na autoritu učitele, protože předpokládá, že učitel svým přístupem může zásadně ovlivnit podobu dění ve třídě, například zájem žáků o učení či jejich chování se k sobě navzájem.

## 2 Teorie

Autorita je vnímána jako asymetrický vztah učitele s žáky, který učiteli umožňuje řídit výuku skrze požadavky na žáky (Amit & Fried, 2005). Tento vztah je založen na legitimitě, kdy požadavky učitele žáci přijímají a jsou pro ně smysluplné (Metz, 1978; Weber, 1997; Pace & Hemmings, 2007). Legitimita může být dána jak formálním postavením učitele (diplom, pozice ve škole), tak zároveň neformálně, kdy je smysluplnost jeho požadavků v očích žáků vyjednávána během výuky. Příspěvek se v souladu s požadavkem některých autorů (Pace & Hemmings, 2007) soustředí právě na neformální stránku vyjednávání legitimity.

## 3 Metodologie studia textů

Byly vybrány studie vydané po roce 2009 a jedna z roku 2005. Pro vyhledání textů bylo použito klíčového slova *teacher authority*. Z databáze Scopus byly do celkového vzorku použity 3 studie z časopisů s indexem citovanosti mezi 1,2 a 3,6 za rok 2019. Z databáze Web of Science bylo do celkového vzorku použito 14 studií z časopisů s impakt faktorem mezi 1,2 a 3,676 za rok 2019. Dohromady autor vybral 17 empirických studií.

Autor studoval výsledkové části studií, nejprve byly identifikovány části týkající se autority učitele, následně týkající se její legitimity. Byly využity některé prvky z interpretativní fenomenologické analýzy, kdy byly texty čteny celé a k úryvkům připisovány komentáře, zároveň bylo opakovaně psáno stručné shrnutí celých studií (hermeneutický kruh, Řiháček a kol., s. 12). Dále bylo využito prvků zakotvené teorie, především porovnávání úryvků (tamtéž, s. 50), díky čemuž docházelo ke slučování či rozšiřování jejich komentářů. Úryvky a komentáře autor rozdělil do tří kategorií autority.

## 4 Výsledky

V první kategorii jsou nároky na učitelovu legitimitu, které souhrnně akcentují učitelovu flexibilitu práce s žáky přineseným obsahem (učebním i neučebním), odbornost a podpůrnost žákovské aktivity. Pokud jsou vhodně naplňovány, vzniká důvěra žáků v učitele a jeho kroky jsou považovány za legitimní.

Druhá kategorie popisuje učitelem podporovanou interakci ve třídě, která dává možnost rozmanitým interakcím a akcím žáků, dále umožňuje samostatné rozhodování žáků, které je vítané, a nakonec snaze o vzájemné pochopení či empatii. Legitimitu učitele souhrnně utváří jeho snaha utvořit tzv. interakční prostor vítající, který dává žákům možnost účastnit se prostoru s rozmanitými potřebami.

Ve třetí kategorii je popsány důsledky vlivů učitele na interakční prostor, kterými je jejich reprodukce mezi žáky. Žáci jsou při interakci více schopni brát v úvahu potřeby sebe i ostatních, jsou více angažováni na výuce a snaží se si utvářet vlastní úsudky o probírané látce. Jednání učitele se tak stává vzorem pro jednání mezi žáky a pro vztahování se k výuce.

## 5 Závěry a diskuse

Studium empirických textů vedlo k formulaci tří kategorií legitimní autority obsahujících požadavky na učitele, interakci ve třídě a důsledky interakce mezi žáky.

Závěrem můžeme formulovat jednoduchý teoretický model legitimizování autority učitele. Učitel se díky flexibilitě snaží naplnit potřeby žáků (získávání autonomie, bezpečný prostor třídy, podpora/opora při jednání). Žáci na naplňování svých potřeb reagují vyšší mírou důvěry v učitele, přičemž jsou více ochotni následovat jeho požadavky.

Diskutovat lze určitý předpoklad, který studie naznačují – legitimita je utvářena ziskem. Nejedná se o vyrovnávání deficitu potřeb, který učitel způsobil (nápravu), ale o překonávání původní úrovně směrem k vyšší (zisk).

Texty mluvící o autoritě často popisují rozdíly mezi nátlakem a motivováním, vlivné faktory ze sociálního prostředí, ale málo tematizují vztah mezi potřebami žáků a následováním požadavků učitele (Pace & Hemmings, 2007). Zdá se, že právě naplňování potřeb se ziskem by mohlo být vhodným základem pro legitimitu autority učitele ve třídě.

Další empirické výzkumy by se mohly např. zaměřovat na to, jak je vyjednáván a probíhá proces směny naplnění potřeby za naplnění potřeby a na jeho vztah k učení.

## 6 Literatura

Amit, M., & Fried, M. (2005). Authority and Authority Relations in Mathematics Education: A View from an 8th Grade Classroom. *Educational Studies in Mathematics*, *58*. 145–168.

Metz, M. H. (1978). Classrooms and corridors: The crisis of authority in desegregated secondary schools. Berkeley: University of California Press.

Pace, J. L., & Hemmings, A. (2007). Understanding Authority in Classrooms: A Review of Theory, Ideology, and Research. *Review of Educational Research*, *77*(1), 4–27.

Řiháček, T., Čermák, I., Hytych, R., a kol. (2013). *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita.

Vlčková, K., Lojdová, K., Lukas, J., Mareš, J., Šalamounová, Z., Kohoutek, T., et al. (2015). *Z posluchárny za katedru: mocenské vztahy ve výuce studentů učitelství*. Brno: Masarykova univerzita.

Weber, M., & Škoda, J. (1997). *Autorita, etika a společnost: pohled sociologa do dějin*. Mladá fronta.